

knjiga izilazi na hrvatskom jeziku. Ako treba što kritički primijetiti, možda je mogao malko više doći do riječi Fröbes, koji se kao obično i na tom području odlikuje jedrima kritičkim opaskama (cfr. Lehrbuch der experimentellen Psychologie II. 3, str. 436—475). Stil je jasan, iako možda malko otežak, jezik teče dosta glatko, premda pisac mora rješavati vrlo nezahvalan zadatak da stvara nove izraze; tu i tamo osjeća se kakova hrapavost i manjak finesa (na pr. »ni ne« redovito mjesto »i ne«, »tendencia« mjesto tendencija i sl., a sasvim izuzetno kao na pr. na str. 120., gdje bi bolje bilo »dobivamo« mjesto »dobijemo«, svršeni glagol, gdje bi jezični osjećaj lakše podnio trajni). Želimo piscu što bolji uspjeh te da što prije mogne izdati namjeravani drugi dio, u kojem bi se tek pravo i očitovala sva zanimljivost, što je posjeduje problematika psihologije religije.

Grimm.

Pzywara Erich: Deus semper maior. Theologie der Exerzitien. II. Zweite Woche (XXIV 355 S.) Grossoktav, Freiburg im Breisgau, Herder, 1939. Stoji RM 5,80, u platnu RM 7,20.

1. Prvi sam svezak ove »teologije duhovnih Vježba« pohvalno ocijenio u prethodnjem broju »Bogoslovske Smotre« (1938, str. 430—432). Jedino sam prigovarao teško razumljivom slogu autorovu. Unatoč ovoj žalbi, koju dijelim s mnogim drugima, ipak se od srca veselim, što je već drugi svezak ovog posve izvornog djela početkom ove godine izašao, i što je prvi svezak uz druga priznanja naišao na neograničeno odobravanje i potpunu pohvalu stručnjaka Oca Vendelina Meyera O. F. M. Kako čitamo na omotu drugoga sveska, on u časopisu »Sanctificatio nostra« ovako sudi o prvom svesku:

»Što je kler dugo želio, to se napokon ostvarilo. Dragocjene Egzercije svetog Ignacija zaodjenule su se u jezik, koji se slaže s mišljenjem vremena. Odavna je dobro upućenima jasno bilo, da svečeva knjiga duhovnih vježbi krije u sebi obilje prikladnih misli. Tražio se samo još duh, koji bi razvezao sadržaj. To se sada dogodilo. Przywara nas već na prvim stranicama iznenađuje tolikom puninom žive i posve savremene teologije, te se pitamo, zašto takov komentar nije već prije bio napisan. Pisac upravo genijalno shvaća molitvicu »Anima Christi« kao osnovu Egzercicija. Bilješke i razmatranja kriju u sebi zlatne žile za skice. Sve se izrazuje u duhovitom obliku. Vođa duhovnih vježba ne će nikad mehanično prepisati tih misli, ali će se ipak predati zanosu, koji u njima duva. Prvi svezak prenaša ono od starine predano blago Egzercicija (prvoga tjedna) u duhovni život 20. vijeka. Ignacijeve duhovne vježbe doživljuju pokret novog uzleta«.

2. Nema sumnje, isti pohvalni sud vrijedi i za drugi svezak, koji obuhvaća put prosvjetljenja ili t. zv. drugi tjedan u ovoj duhovnoj palestri. Autor prikazuje život prosvjetljenja kao život u svijetlu, i to, u zastrtom svijetlu, kako ga pružaju »mysteria fidei«, koja razvijaju život »mališa« i duhovni »preporod« u učenicima božanskog Učitelja.

Uvodni dan ovog drugog tjedna bavi se dva puta razmatranjem poziva zemaljskoga i vječnoga Kralja. Dok je za obične dane pet vježbanja i ponavljanja određeno, uvodni je dan nalik na prvi i je-

dini prethodni dan svega tečaja, kada se bavimo više manje diljem svega dana temeljnom istinom o svrsi svojoj. Osim ovih uvodnih dana ističu se i dan sa vježbanjem u tri načina poniznosti pred izborom i dan vježbanja u ljubavi kao veliki perspektivni dani. Tu imamo prvi korak dinamičnog konkretiziranja istine o temelju, u koliko općeniti oblik indiferentnosti prelazi do izričitosti siromašnog druga siromašnoga Krista i do nasljedovanja njegova u trostrukom stepenu poniznosti, kako to odgovara konkretnom redu otkupljenja. Ako ovo vrijedi osobito »s naše strane«, a to se sa »strane Božje« ori u duši našoj poziv Kraljev, koji u vježbanju ljubavi prodire od nutarnjeg zvuka do plamenog žara i do struje, što teče u život vječni.

3. Autor temeljito i zanosno tumači parabolu o zemaljskom Kralju i osobito primjenu njezinu na vječnoga Kralja, koji se u svom milosnom dolasku na ovaj svijet odrekao svega, da pomoću svojih odličnih i velikodušnih vitezova osvoji sav nevjernički svijet. Gledamo ga, gdje letimice obilazi zbornice, gradove i sela, svuda propovijedajući, objektivno priređujući mjesta i ujedno subjektivno djelujući na mene, kako bih ga molio za milost, da se ne oglušim njegovu pozivu, nego da vazda budem hitar i spreman izvršiti svetu volju njegovu, i to uz žrtvu svoga egoizma, da budem što više nalik na njega. Opet se i opet podcrtava onaj klimaks »koliko je većma stvar dostojna razmišljanja, gledati Krista, Gospodina našega, vječnoga Kralja i pred njim čitav svijet, kojemu uopće kao i svakome napose on govori: Volja je moja . . .« Primjer krajnje požrtvovnosti, kojim taj vječni Kralj prednjači svima, neodoljivo djeluje na elitne duše, koje hoće da se odlikuju u službi svoga vrhovnog zapovjednika, te se zato neprestano vježbaju, da iskoče iz svoga egoizma (salieri de su proprio, n. 189) i da u nasljedovanju Kristovu sve stave na kocku.

4. Između vježbe o pozivu i vježbanju izbora (n. 136—189) leže otajstva djetinjstva Kristova kao predmet (niže) kontemplacije. Imamo tu građu za tri dana, ako slijedimo samu knjižicu duhovnih vježba u tom izboru. Ako pak pribrojimo sve, što u otajstvima života Kristova (n. 262—272.) spada na njegovo djetinjstvo, dobit ćemo pet dana, da redom promatramo život početaka Kristovih od začeca u utrobi Djevice pa sve do zrele samostalnosti njegove u hramu. Kod ovih kontemplacija nesvijesno proživljujemo i mi ono što kasnije svijesnom slobodom izabiremo kao odziv naš na poziv Krista Kralja.

Przywara shvaća prvi dan drugoga tjedna kao dan Marijin i duboko tu raspravlja o začecu i rođenju Kristovu kao i našem u mističkom tijelu Crkve. Napose ističe, kako sv. Ignacije (n. 262) daje pozdravu anđela Gabriela osobito milu formu: »Dios te salve, llena de gracia« (Bog te pozdravlja, puna si milosti). Nadovezujući točno na naputak Ignacijev, da gledamo i čujemo svete osobe, promatrajući također što rade i što ja imam da učinim, pisac nam i ovdje otvara nepresušivo vrelo vode žive za naše duše.

Jednako milo i nježno tumači nam pisac otajstva Pohođenja Gospina i zaruka njezinih sa sv. Josipom. Njihova najteža kušnja kroz tamu tajinstvene šutnje Djevičine i zabrinutosti Josipove vodi obadvoje do dosada neviđenog sjaja Imena Isusova, kojim arkandeo Gabriel

još napose prosvjetljuje i umiruje te naslađuje dušu pravednoga Josipa.

5. Drugom danu u drugom tjednu dodijeljene su u knjizi Ignacijevoj i kod našeg tumača dvije glavne kontemplacije: o siromašnom rođenju Isusovu i o betlehemskim pastirima. Sam Ignacije ovdje nas izričito upućuje, da promotrimo, da »se Gospodin rodio u najvećem siromaštvu za mene, malo siročić« (pobrezito, n. 114—116). Imam proživjeti s Isusom ovo otajstvo, gledajući i slušajući pun ljubavi i strahopočitanja što se zbiva na putu do Betlehema i u siromašnoj spilji, dok nebeske čete anđeoske nad rodnim mjestom Spasiteljevim pjevaju svoj hvalospjev. Veliki Bog postao je maljušno dijete. Sve odiše tolikim siromaštvom, te pobožni posmatrač Ignacije ne podnaša toga, već u svojoj mašti iskićuje mjesto ne samo magaricom za jahanje, nego i sluškinjom i jednim govečetom što se možda ima unovčiti, da se uzmogne platiti porez caru Augustu.

Iza radosne kontemplacije o pastirima slijedi trećega dana bolno otajstvo obrezovanja Isusova i onda poklon istočnih mudraca, koji se ne pojavljuju praznih ruku pred svojim novorođenim Kraljem. Četvrti je dan zgodno posvećen otajstvima prikazanja u hramu, bijega u Egipat i povratka svete Obitelji u svetu zemlju. Dva posljednja otajstva djetinjstva Kristova, boravljenje u zabitnom Nazaretu i sjajna objava dvanaestgodišnjeg Isusa u hramu ističu se sa gledišta uzornog primjera njegova, najprije na putu zapovijedi Božjih, onda na putu evanđeoskih savjeta i mesijanskog ili apostolskoga poziva.

6. Kao dalji uvod za dan izbora shvaćaju se razmatranja o »dvije zastave« i o »tri skupine ljudi«. Prvo nam još glasnije otkriva duh Kristov u vodstvu izabраниh duša; a u drugom imamo još jednoč prokušati stepen svoje vjernosti i odanosti prema nebeskom Kralju. Iza toga je Przywara uvrstio tumačenje t. zv. pravila drugoga tjedna o razlikovanju duhova. Paralelno sa pripravom na izbor idu sedmoga dana dva razmatranja o krštenju Isusovu i o trostrukoj napasti. Na njih se nadovezuje vršenje izbora, dok se ujedno diljem jednoga dana ponovno obavlja konsideracija o tri načina poniznosti, da se oduševimo za ono, što je »najbolje.«

7. Poznato je, da sv. Ignacije ostavlja slobodu vodi duhovnih vježba, odnosno samom egzercitantu, da stegne ili rastegne trajanje drugoga tjedna duhovnih vježba prema boljem raspoloženju i duhovnom napretku učenikovu. Slijedim ovdje našeg autora, koji se sam usko oslanja na sv. Ignacija. On za osmi dan određuje razmatranja o pozivu apostola i o svadbi u Kani; za deveti dan vježbe o čišćenju hrama i o besjedi na gori. Tamo smjera također za deseti dan razmatranje u kom Isus uzgaja učenike: utišanjem bure na moru i hodanje po valovima. Za 11-i. i 12-i. dan određuje autor: poslanje apostola, prizor Marije Magdalene, čudo umnoženih hljebova i preobraženje. Konačno dolaze 13. i 14. dan na red uskrsnuće Lazarevo, gozba u Betaniji, Cvijetna nedjelja i propovijed u hramu.

8. »Knjižica duhovnih vježba, veli Przywara (str. 195), obrađuje u razmatranju o pozivu apostola na veoma taktični i nježni način stepeni izbor njihov, najprije do nekog upoznavanja, onda do ne-

kog (prekinutog) nasljedovanja Kristova i napokon do sveudiljne vjernosti u školi i palestri njegovoj (n. 275). I u razmatranju o svadbi u Kani, otajstvo o maču, koji bolno rastavlja, mûkom prelazi u pozitivno proživljavanje (svadba, posredništvo Marijino, pretvorba vode u vino). To je otajstvo »poniznosti u poniznosti«, koje se ovdje konkretno javlja, da onda dosljedno u pravilima o osjećanju sa Crkvom postigne svoj posve konkretni oblik. . . .«

Završimo sada ovaj kratki prikaz. Rado priznajem, da je našem autoru uspjelo, da se, osobito prema koncu ovog drugoga sveska svoje teologije Egzercicija, nešto više spusti do konkretnog i lakše razumljivog shvaćanja. Time nas je u velike zadužio. Od srca želimo, da mu treći najavljeni svezak skoro okruni djelo.

Ivan Petar Bock D. I.

Jacono V.: Il Battesimo nella dottrina di S. Paolo, Roma, Libreria editrice religiosa Ferrari, 1935, str. 310.

U posljednje vrijeme zapaža se tendencija racionalista, da sistematski liše kršćanstvo glavnih osebina, — nadnaravnoga karaktera. Kad nijesu uspjeli, da zaniječu svojim pokušajima historijskoga Krista, utekli su se religijskoj komparativnoj metodi. Napose posljednjih decenija naučavaju ovisnost kršćanstva o poganskim misterijima. Jedan od korifeja, **Loisy** je još prije svjetskog rata napisao kao tajnik i redaktor u *Revue d'histoire et de littérature religieuse* mnogo članaka. Kasnije ih je sabrao, međusobno povezao u cjelinu, dodao završetak i izdao pod naslovom: *Les Mystères païens et le Mystère chrétien*, Paris 1919, str. 368. Djelo je još i danas sljedbenicima racionalizma kao glavno vrela i rudokop. Ovu je knjigu vrlo oštro kritizirao blagopok. **P. Lagrange** u *Revue biblique* 29 (1920), str. 420—446, i dokazao neosnovanost Loisyjevih tvrdnja. Loisy dokazuje ovisnost čitave kršćanske nauke globalno i pojedinačno kao neku imitaciju poganskih misterija. Pavao je napose u tomu aktivan. »Jésus lui-même n'avait pas spéculé sur sa propre mort, et c'est saint Paul qui a transformé cet événement réel, naturel et humain, en mythe de salut« (str. 19). Kasnije veli za Pavla: »Inconsiemment, sur toute la ligne, il transpose l'évangile parallèlement aux mystères« (str. 259). Još prije Loisyja izdao je **Clemen**, a god. 1924 drugo izdanje (ovo sam imao u svojim rukama, jer do prvoga nisam mogao doći), knjigu: *Religionsgeschichtliche Erklärung des Neuen Testaments*, Giessen 1924, gdje dokazuje, da je kršćanstvo, vjerojatno, antimisterijska religija. Tim se Loisy pomalo ruga, kad tvrdi, da Clemen zaboravlja, »que cette opposition même implique une influence«. Posebno govori o krstu kao inicijaciji i zaključuje: » . . . s'il n'a rien copié, rien emprunté littéralement, s'est essentiellement conformé aux mystères (païens) tout en les dépassant« str. 362 i 363).

Jacono je obradio posebno krst u nauci sv. Pavla. Ovo je doktorska disertacija, koju je branio na Papinskom Biblijskom Institutu u Rimu. Sabrao je velik materijal i napisao knjigu laganim stilom i lijepim jezikom.